

Natalija Majsova

Soočenje z zgodovino

Vseeno mi je, če bomo v zgodovino zapisani kot barbari / Îmi este indiferent daca în istorie vom intra ca barbari

leto 2018

režija Radu Jude

država Romunija, Francija, Bolgarija, Nemčija, Češka

dolžina 138'

Kinematografija že prepoznavnega predstavnika t. i. novega vala romunskega filma Rada Judeja zajema vse širšo paleto obravnav vse težjih, vse kompleksnejših vprašanj. Judejevi filmi naslavljajo tako sedanjost kot preteklost, tako umetniško kot družbeno-politično polje, predvsem pa vedno znova premikajo meje političnosti estetike. Napovednik – kratek opis Judejevega najnovejšega celovečerca, romunskega kandidata za tujejezičnega oskarja in zmagovalnega filma na festivalu v Karlovih Varih, **Vseeno mi je, če bomo v zgodovino zapisani kot barbari** (Îmi este indiferent daca în istorie vom intra ca barbari, 2018, Radu Jude), deluje skrajno suhoparno in nepovedno. Pravi, da gre za poskus mladega, angažiranega umetnika, da bi pripravil gledališko »uprizoritev poboja Judov, ki so ga na vzhodni fronti leta 1941 s pomočjo armade izvedle tedanje romunske oblasti«. Tuje kritike dodajajo, da gre za skoraj dve uri in pol dolgo sofisticirano postmoderno metadramo. Ta opis sicer pravilno povzame formalno zasnovo *Barbarov*, vendar zgolj skrajno površno oplazi duha filma. Zato si je za ta film najbolje vzeti vseh predvidenih 140 minut. Upoštevajoč izjemno globino in ostrino, s katero Jude zareže v pereča družbena vprašanja, in spoštljivo, premočrtno resnicoljubnost tona, ki ga uspe ustvariti in ohraniti vse do konca filma in še dlje, so *Barbari* pravzaprav zelo strnjeno, nasičeno, skorajda prekratko delo.

Tako kot Judejevi predhodni deli, v katerih prvič naslovi boleče in utišane trenutke romunske zgodovine, **Bravo!** (Aferim!, 2015) in **Ranjena srca** (Inimi cicatrizate, 2016), je tudi *Vseeno mi je, če bomo v zgodovino zapisani kot barbari* producirala Ada Solomon, glasna, pogumna in učinkovita zagovornica provokativnih, družbenokritičnih glasov mladih romunskih umetnikov. *Barbare*, ki se spoprijemajo z neprijetno in nereflektirano dvojnostjo sodob-

nega romunskega zgodovinskega pisarja – z obsodbo zločinov vojnega diktatorja Iona Antonescuja in hkrati z njegovim sodobnim poveljevanjem v luči vzpona nacionalističnih gibanj – je podprla vrsta romunskih strokovnih institucij in združenj. Solomonova je v intervjuju v okviru premiere na Mednarodnem filmskem festivalu v Torontu septembra letos posebej poudarila to okoliščino, nato pa hitro dodala, da so prava ciljna javnost filma pravzaprav prek šolskih učbenikov vzgojeni romunski gledalci in ne strokovnjaki.

Kompleksnost romunskih interpretacij zgodovine je nedvomno med pomembnejšimi poudarki filma. Glavna junakinja, Mariana Marin, ki jo skrajno resno, energično in dovršeno upodobi Ioana Iacob, tokrat prvič v glavni vlogi, si prizadeva uprizoriti svoj odgovor na slepo pego romunske zgodovine – zaničanje množičnega poboja Judov v sovjetskem mestu Odesa; poboju, ki so ga inavgurirale besede, položene v grlo tega filma: »Vseeno mi je, če bomo v zgodovino zapisani kot barbari.« Pri tem ji – verjetno s piflarsko-strokovno spisano prijavo – uspe zagotoviti finančno podporo bukareštanskega mestnega sveta, a se zato tudi znajde pod drobnogledom načitanega, toplega in zaskrbljenega uradnika Movile (Alexandru Dabija). Movila ji sicer zlahka parira v razpravah o Thomasu Kuhnu, Hanni

Arendt, Walterju Benjaminu in metodoloških predpostavkah zgodovine, je pa nikakor ne more prepričati, da bi se projektu odrekla.

»Komu je mar?«; »Zakaj kopati po zgodovini, če so vsi že mrtvi?«; »Kdo bo imel kaj od tega?« vrta Movila. Za soočenje z zgodovino gre, za soočenje z vso njeno razvejanostjo, neenoznačnostjo, z vsemi napakami in zločini, ugovarja Mariana.

Režiserki brez zapletov uspe pridobiti pester nabor amaterjev, ki jih veseli možnost sodelovanja v, kakor verjamejo, pravcati zgodovinski uprizoritvi, z govori, puškami, čeladami in žrtvami. Težave se pričnejo po začetku vaj, ko se predvidljivo izkaže, da projekt obeležitve dediščine druge svetovne vojne zanima kar nekaj vestnih in domoljubnih lokalcev. V njem namreč prepoznajo priložnost za izživiljanje svojih težko pojasnljivih antisemitskih občutij in ne vidijo razloga, da bi se podredili alternativni zgodovinski viziji mlade ženske režiserke. Ta se upre z vso močjo glasilk, mišic in strokovnih referenc. Kogar ne prepriča z močjo argumenta, tega umiri s trmo in voljo.

Aficirana režiserka, ročna kamera, 16-milimetrski format, naturščiki, pomešani med statiste – ti elementi gledalca skorajda prepričajo, da gre za dokumentarne posnetke; da je eden od bukareštanskih trgov pred kratkim prav zares doživel uprizoritev začetka etničnega čiščenja Judov v sovjetski Odesi. Vendar film uokvirjata zelo glasni, jasni gesti, zaradi katerih je delo pravzaprav tudi obveljalo za »postmoderno metadramo«; če gre verjeti Wikipediji, celo za »komedijo«. V prvih kadrih se nam Ioana Iacob predstavi z lastnim imenom: igrala bo Mariano, nam pove, izmišljeno gledališko režiserko. In tudi ta režiserka vztraja, da njen projekt rekonstrukcije bolečega zgodovinskega dogodka ostaja v polju fikcije: ognjeni zublji, ki zajamejo obešene »Jude« ob koncu uspešno izvedene uprizoritve, so sicer čisto zares vroči, »Judje« pa so namenoma popolnoma iskreno, na daleč vidni plastični manekeni.

Marianino vprašanje, ki ji ga v usta položita Solomonova in Jude, vprašanje, ki ga ubesedi Iacobova in ki ga nikakor noče slišati Movila, je: »Kako sploh ravnati z zgodovino?« Nihče ne zagovarja potrebe po slepem revizionizmu; nihče ne naseda iluziji o možnosti učinkovite revizije. »Zgodovina je v bistvu izmišljotina, kar je na neki način shrljivo,« je v intervjuju v Karlovih Varih izjavil Jude. Zato ne gre drugače, kot da jo komentiramo, pri čemer si jo vedno znova izmišljamo, upoštevajoč vsa nova, nekoč zamolčana dejstva, skrite vire, izbrisana pričevanja, utišane glasove. »Storili smo, kar počne vsak patriot: govori resnico o zgodovini države, ki jo ljubi,« je v zahvalnem govoru ob prejemu kristalnega globusa na taistem festivalu zadržala Solomonova.

K temu bi lahko le še dodali, da *Barbari* enako resnicoljubno in brez ovinkarjenja spregovorijo o sedanjosti neke družbe, ki ni nujno zgolj romunska; o izhodiščih, borbah in kompromisih, ki jih sprejema mlada, zagreta, iskrena režiserka; o njenem kariernem in osebnem razvoju; o zapletenosti in večplastnosti medosebnih odnosov. Mariana tako na primer brezkompromisno zavrača Movilova mole-dovanja, naj ustavi oziroma korenito spremeni svoj projekt; vidimo pa, da intelektualnim razpravam z uradnikom nameni nenavadno veliko časa in moči. Po uprizoritvi, ki se izteče škandalozno antiklimaktično, neopaženo, celo nekoliko bedno, tudi sprejme njegovo povabilo na kavo – pogovarjala se bosta o Čehovu, se dogovorita.

Katere so vse konotacije v imenu ruskega dramatika, verjetno ne bomo nikoli razvozlati. Lahko pa smo prepričani, da v Judejevih *Barbarih* ne puška, ne imena filozofov, ne vremenske razmere, izpostavljene v prvem dejanju, niso naključne. Prav tako verjetno ni naključen ta končni sklic na eno velikih imen svetovne literature. Posebno vlogo v filmu imajo namreč ravno knjige; dela različnih žanrov, ki si prizadevajo za osvetlitev resnice. Predvsem knjige, ki jih obsedeno prebira Ioana/Mariana, jih citira in pri tem pogosto povzdigne glas, kot da bi to krepilo moč besed. Knjige, spominska, epistemološka in empirična podlaga *Barbarov*, gradijo wittgensteinovsko lestev, ta pa, kot v nekem intervjuju povzame Jude, služi le temu, da se po njej povzpne na ramena velikanov, od koder se pač vidi malo dlje. Ne gre drugače, kot da zaploskamo veličini te skromnosti. **E**